

Från östgötsk jord till våra bord

Färdplan för Östergötlands regionala livsmedelsstrategi

Länsstyrelsen
Östergötland

Europeiska jordbruksfonden
för landsbygdsutveckling, Europeiska
investeringar i landsbygdsområden

Region
Östergötland

Innehåll

Strategi för mer östgötsk mat på tallrikarna	4
Östergötlands regionala livsmedelsstrategi	6
Inledning	7
Varför en färdplan?	7
Färdplanens aktörer	8
Framtagandet av färdplanen	8
Samarbetspartners	8
Bakgrund	10
Den regionala livsmedelsstrategin	10
Den nationella livsmedelsstrategin	10
Kopplingen mellan strategierna	11
Livsmedelsstrategins nationella strategiska områden och regionala fokusområden	12
Fokusområden, mål och åtgärder	13
Kund och konsument	14
Konkurrenskraft	18
Offentlig upphandling	22
Trygghet	24
Uppföljning	29
Referenser	30

En strategi för mer östgötsk mat på tallrikarna

I Östergötland finns en lång tradition av och goda förutsättningar för matproduktion och förädling av mat. Livsmedelsproduktionen är en viktig framtidsfråga för Östergötland. Det handlar om att främja tillväxt och sysselsättning i länet, men också om att säkra livsmedelsförsörjningen i händelse av olika kriser. Lantbruket och livsmedelsindustrin är viktiga för länets utveckling, tillväxt och sysselsättning och konkurrenskraften i hela värdekedjan behöver stärkas.

Den regionala livsmedelsstrategin beskriver en gemensam färdriktning för hur vi i Östergötlands län ska ta tillvara livsmedelsbranschens utvecklings- och tillväxtpotential och därigenom bidra till en positiv utveckling i länet. Livsmedelsproduktionens roll som regional tillväxtmotor behöver synliggöras.

Det finns även andra skäl till att vår livsmedelsstrategi är viktig. Den globala utvecklingen ställer allt högre krav på en hållbar livsmedelsförsörjning samtidigt som förutsättningarna för livsmedelsproduktion i världen förändras. Där vi kan producera mat i dag kanske det inte går att producera mat i framtiden, en konsekvens av det förändrade klimatet.

Dessutom ökar behovet av mat i takt med att världens befolkning växer. Jordens befolkning bedöms vara över nio miljarder människor år 2050 och enligt FAO (FN:s livsmedels- och jordbruksorganisation) behöver produktionen av mat öka med 70 procent för att möta världens efterfrågan.

I Sverige och i Östergötland har vi fantastiska förutsättningar att producera mat som är hållbart producerad på ett sätt som är bra både för miljön, folk- och djurhälsan. Trots det sjunker den svenska självförsörjningsgraden och vi importerar allt mer mat. Detta sammantaget innebär en fantastisk marknadsmöjlighet för dem som kan och vill producera östgötsk mat. Den regionala livsmedelsstrategin bidrar till att öka produktionen och konsumtionen av livsmedel producerade i Östergötland. Tillsammans verkar vi för ett livskraftigt Östergötland genom ökad innovation och utveckling i livsmedelssektorn.

Arbetet med att ta fram den regionala livsmedelsstrategin startades under våren 2015. Syftet var att bidra till ökad produktion och konsumtion av livsmedel producerade i Östergötland, samt verka för ett livskraftigt Östergötland genom ökad innovation och utveckling i livsmedelssektorn. Initiativet kom från dåvarande landshövding Elisabeth Nilsson.

Länsstyrelsen Östergötland och Region Östergötland drev strategiarbetet tillsammans och ett stort antal aktörer var involverade, däribland Lantbrukarnas Riksförbund (LRF) Östergötland, Hushållningssällskapet, Östgötamat, Linköpings universitet, Civilförsvarsförbundet, Svenska Kockars Förening Östergötland, SP Food & Bioscience, samt Ödeshögs, Norrköpings och Åtvidabergs kommuner.

Den regionala livsmedelsstrategin har fyra fokusområden:

1. Kund och konsument
 2. Konkurrenskraft
 3. Offentlig upphandling
 4. Trygghet
-

Östergötlands regionala livsmedelsstrategi 2017-2030

Kund och konsument

Ökad medvetenhet om svenska mervärden genom att skapa dialog mellan producent, grossist, detaljhandel, restaurangbranschen och konsument.

1. Öka kunskapen om svenska mervärden genom utbildning till handeln, besöksnäringen, restauratörer och konsumenter.
2. Öka utbudet av svensk- och lokalproducerade livsmedel i handeln, på restauranger och genom grossister.
3. Öka informationsflödet i värdekedjan från tallrik till produktion.

Konkurrenskraft

2030 är livsmedelssektorn i Östergötland ett ekonomiskt draglok genom produktion av både volym- och nischprodukter.

4. Samtliga aktörer med koppling till livsmedelssektorn i Östergötland har ett tydligt tillväxtfokus.
5. Livsmedelssektorn är en attraktiv och välkänd näring i Östergötland.
6. Vreta Kluster är ett kunskapscentrum för affärsutveckling inom de gröna näringarna.

Offentlig upphandling

I Östergötland serveras Sveriges bästa offentliga måltider på svenska och lokala råvaror.

7. Region Östergötland och länets kommuner har en antagen och kontinuerligt uppdaterad kost/måltidspolicy eller motsvarande.
8. Till år 2025 upphandlas över 80 procent* svenskproducerade livsmedel, med delmål att över 60 procent svenskproducerade livsmedel upphandlas till år 2020.
9. Till år 2025 upphandlas över 50 procent lokalproducerade** livsmedel, med delmål att över 30 procent lokalproducerade livsmedel upphandlas till år 2020.

Trygghet

Tryggad produktionskapacitet och robusta produktionssystem för minskad sårbarhet.

10. Öka kunskapen om behovet av försörjningsberedskap.
11. Minska användningen av fossil energi i livsmedelskedjan.
12. Öka konsumtionen av antibiotikafria livsmedel.

Inledning

Östergötland är ett stort jordbrukslän som står för ungefär åtta procent av Sveriges totala livsmedelsproduktion. Jordbruket skapar arbetstillfällen i både primärproduktionen och dess försörjningskedja, förädlingsledet, hos grossisten och handeln. Dessutom bidrar det till arbetstillfällen inom angränsande branscher som transport och teknikutveckling. Bara primärproduktionen i Östergötland sysselsätter närmare 10 000 personer och både produktionsvärdet och antalet årsarbetstillfällen har ökat under de senaste tio åren. Länets har dessutom goda resurser inom jakt och fiske, vilket innebär att även viltjakten och de blå näringarna är en del av länets livsmedelsförsörjning.

Den gröna näringen är en bidragande faktor till att upprätthålla den biologiska mångfalden och är avgörande för att Sverige ska nå många av de globala målen inom Agenda 2030 och flera av Sveriges uppsatta miljömål. Den regionala livsmedelsstrategin går i linje med Agenda 2030 och arbetet med strategins mål präglas av social, ekonomisk och miljömässig hållbarhet.

I denna färdplan används olika benämningar på livsmedelsproducenter. Det innefattar primärproducenter såsom lantbrukare, såväl som fiskare eller jägare och förädlingsföretag som slakterier, bagerier och andra företag som på ett eller annat sätt bidrar till att det finns livsmedel för konsumtion i länet.

Varför en färdplan?

Östergötlands regionala livsmedelsstrategi ger tillsammans med Sveriges nationella livsmedelsstrategi en gemensam vision och visar på en färdriktning för alla. Branschorganisationer, livsmedelsföretagare, handel, forsknings- och utbildningsinstanser, rådgivningsorganisationer, kommuner och myndigheter, regionala och lokala politiker och finansörer är alla en del i att bidra till livsmedelssektorns utvecklingspotential och målet om ett livskraftigt Östergötland som skapas genom ökad innovation och utveckling i hållbara livsmedelssystem.

Den regionala livsmedelsstrategin innehåller konkreta mål, men saknar i dag tydlighet kring vad målen innebär, vilka åtgärder som krävs för att målen ska uppfyllas och styrning kring hur uppföljningen av målen ska göras. Syftet med färdplanen är att underlätta det fortsatta arbetet med att uppnå målen i den regionala och den nationella livsmedelsstrategin. Färdplanen ska utveckla och förklara fokusområdena och målen i strategin, samt visa en inriktning på vilka åtgärder som behövs för att uppnå strategins mål. Målen i färdplanen har kopplade indikatorer som ska användas för att mäta måluppfyllelsen.

* I procentsatserna exkluderas summan av de inköp som avser kolonialvaror (kaffe, kakao, kryddor, konserver med mera).
** Med lokalproducerat avses här livsmedel producerat, förädlat och paketerat i Östergötland och/eller angränsande landskap.

Färdplanens aktörer

Det finns många aktörer i länet som verkar för att uppnå målen i livsmedelsstrategin. De viktigaste är alla länets lantbrukare som står för primärproduktionen av det mesta av våra livsmedel, tillsammans med livsmedelsproducenter och övriga aktörer i efterföljande led som ger östgötsk mat på våra bord. Det finns dessutom många aktörer som verkar för att stödja utveckling och innovation inom lantbruket och livsmedelsproduktionen. Inom offentlig sektor verkar Länsstyrelsen Östergötland och Region Östergötland. Länsstyrelsen Östergötland jobbar med CAP (Common Agricultural Policy) och Sveriges strategiska plan för den gemensamma jordbrukspolitiken 2023-2027. Region Östergötland ansvarar för det regionala utvecklingsarbetet och medfinansierar bland annat Vreta Kluster, Agtech 2030 och Naturbruksgymnasiet Östergötland. På kommunal nivå jobbar länets 13 kommuner på olika sätt. Lantbrukarnas Riksförbund och många rådgivningsorganisationer, likväl som

Samverkansgrupp Hållbara livsmedelssystem

- › Länsstyrelsen Östergötland
- › Region Östergötland
- › Vreta Kluster
- › Norrköpings, Mjölby och Ydre kommuner
- › Lantbrukarnas Riksförbund Östergötland
- › Hushållningssällskapet
- › Linköpings universitet
- › Agtech 2030
- › AgroÖst
- › Östgötamat
- › Leader Folkungaland

olika bransch- och intresseorganisationer, jobbar mot primärproducenter och andra inom livsmedelssektorn och företräder deras intressen i olika sammanhang. Linköpings universitet är centralt för utbildning och innovation och många blivande lantbrukare gör sin gymnasiala utbildning på Naturbruksgymnasiet Östergötland. Vreta Kluster är ett innovations- och utvecklingscentrum för de gröna näringarna. AgroÖst främjar företagsutveckling inom de gröna näringarna genom forskning och projekt i region öst. Agtech 2030 är en organisationsöverskridande och gemensam innovationsplattform som jobbar för forskning och innovation inom de gröna näringarna, med fokus på jordbruksteknologi.

Framtagandet

Färdplanen för den regionala livsmedelsstrategin har tagits fram i samarbete mellan Länsstyrelsen Östergötland, Region Östergötland och Vreta Kluster.

Våren 2022 arrangerades en workshop med fokus på att diskutera frågor om vad de olika aktörerna kan göra för att uppnå målen i strategin, vad det finns för behov för att kunna nå målen, hinder, samt möjligheter till samarbete. Medverkade gjorde Länsstyrelsen Östergötland, Region Östergötland, Vreta Kluster, LRF och Vadstena, Motala, Finspång, Ödeshögs, Åtvidabergs, Kinda och Söderköpings kommuner.

Ytterligare underlag till planen har samlats in med hjälp av enkätfrågor riktade till länets kommuner, LRF, Vreta Kluster, Region Östergötland och Länsstyrelsen Östergötland. Färdplanen har gått ut på remiss i flera omgångar till olika aktörer innan färdigställande. Färdplanen beslutades av Länsstyrelsen Östergötland i december 2023 och presenterades för samverkansgruppen Hållbara livsmedelssystem.

Samarbetspartners

- › Rådgivningsorganisationer
- › Naturbruksgymnasiet Östergötland
- › Bransch- och intresseorganisationer
- › Övriga kommuner

Bakgrund

Den regionala livsmedelsstrategin

Länsstyrelsen Östergötland har i uppdrag från regeringen att driva det regionala livsmedelsstrategiarbetet i samverkan med Region Östergötland, organisationer, länets kommuner och näringsliv.¹ Länsstyrelsen Östergötland och Region Östergötland tog under 2015 och 2016 tillsammans fram en regional livsmedelsstrategi för länet. Den antogs av livsmedelsstrategistyrgruppen² i juni 2016 och av regionfullmäktige i april 2017.

Strategins syfte är att bidra till att öka produktionen och konsumtionen av livsmedel producerade i länet. Visionen är ett livskraftigt Östergötland som skapas genom ökad innovation och utveckling i hållbara livsmedelssystem.

Framtagandet av den regionala strategin skedde i arbetsgrupper med nyckelaktörer i länet. En styrgrupp var central i arbetet. Den bestod av Länsstyrelsen Östergötland, Region Östergötland, Norrköpings kommun, Linköpings kommun, Åtvidabergs kommun, Östgötamat, JL Utveckling, LRF Östergötland, Civilförsvarsförbundet, Svenska Kockars Förening Östergötland, ICA Maxi Linköping och Hushållningssällskapet.

Den nationella livsmedelsstrategin

Den nationella livsmedelsstrategin, En livsmedelsstrategi för Sverige, antogs 2017 och består av en handlingsplan och en proposition.

Propositionen anger förutsättningarna för det långsiktiga arbetet med att nå målen till 2030. Syftet med strategin är att "öka produktionen, bidra till en konkurrenskraftig livsmedelskedja, öka sysselsättningen, exporten, innovationskraften och lönsamheten samtidigt som relevanta miljömål nås."³ Den nationella strategin innehåller mål

inom tre strategiska områden: Regler och villkor, Konsument och marknad samt Kunskap och innovation. Handlingsplanen har reviderats två gånger sedan originalversionen antogs 2017.

Efter att den nationella strategin antogs har länsstyrelser och regioner i Sveriges län tagit fram egna regionala strategier och planer. I Östergötland var den regionala strategin redan antagen, vilket är anledningen till att inget nytt underlag har tagits fram.

Kopplingen mellan strategierna

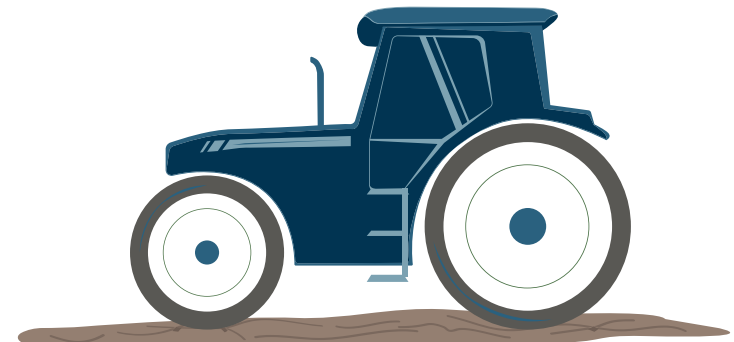
Östergötlands regionala livsmedelsstrategi togs fram och beslutades innan den nationella strategin. Strategierna skiljer sig därför åt i sitt upplägg. Till skillnad från de tre nationella strategiska områdena har Östergötland fyra fokusområden: Kund och konsument, Konkurrenskraft, Offentlig upphandling och Trygghet. Även om det är två olika strategier med olika upplägg har de många likheter och beröringspunkter,

därför kommer de behandlas som relaterade till varandra. Arbetet med målen inom de fyra fokusområdena i den regionala livsmedelsstrategin bidrar även till att nå målen inom den nationella livsmedelsstrategins tre strategiska områden.

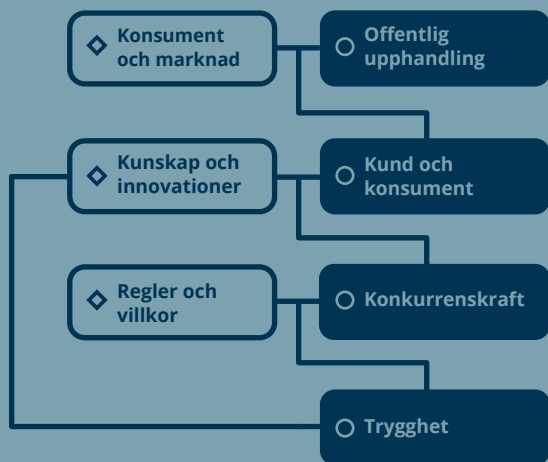
Det övergripande målet för den nationella livsmedelsstrategin är "en konkurrenskraftig livsmedelskedja där den totala livsmedelsproduktionen ökar, samtidigt som relevanta nationella miljömål nås, i syfte att skapa tillväxt och sysselsättning och bidra till hållbar utveckling i hela landet. Produktionsökningen, både konventionell och ekologisk, bör svara mot konsumenternas efterfrågan. En produktionsökning skulle kunna bidra till en ökad självförsörjningsgrad av livsmedel. Sårbarheten i livsmedelskedjan ska minska."

Arbetet med att nå målen i de fyra fokusområdena i den regionala livsmedelsstrategin bidrar till detta övergripande mål.

På nästa sida illustreras kopplingen mellan de tre nationella strategiska områdena och de fyra regionala fokusområdena.

Livsmedelsstrategins nationella strategiska områden och regionala fokusområden

- ◇ Nationella strategiska områden
- Regionala fokusområden

Fokusområden, mål och åtgärder

Den regionala livsmedelsstrategin beskriver en gemensam färdriktning för hur vi i Östergötland ska ta tillvara livsmedelsbranschens utvecklings- och tillväxtpotential, och därigenom bidra till en positiv utveckling i länet. Strategin bidrar till att öka produktionen och konsumtionen av livsmedel i Östergötland.

Den regionala livsmedelsstrategin har fyra fokusområden: Kund och konsument, konkurrenskraft, offentlig upphandling och trygghet. Varje fokusområde har tre delmål. I följande avsnitt beskrivs fokusområdenas mål och respektive delmål. Kopplat till varje fokusområde presenteras förslag på åtgärder som krävs för att uppnå målen.

ÄGG

Kund och konsument

Ökad medvetenhet om svenska mervärden genom att skapa dialog mellan producent, grossist, detaljhandel, restaurangbranschen och konsument.

Svenskt jordbruk har högre krav inom flera områden jämfört med många andra länder. Dessa krav benämns, genom svenska lagar och andra bestämmelser, som mervärden. Sverige har striktare lagar och regler inom bland annat djurskydd och djurhälsa samt en låg användning av antibiotika. Svenskt jordbruk har också stor betydelse för Sveriges miljömål samt för arbetstillfällena och utveckling av landsbygden. Även branschöverenskommelser och andra frivilliga åtaganden kan sorteras in under benämningen mervärden.

Kunden och konsumenten spelar en central roll i livsmedelskedjan. Därför är ett av livsmedelsstrategins fokusområden inriktade på kund och konsument. Grossisten, handeln, restaurangbranschen och offentliga organisationer är livsmedelsproduktionens kunder och konsumenten är kund till samtliga av dessa men även direkt till producenten. Kundens och konsumentens köpkraft, betalningsförmåga och efterfrågan har möjlighet att påverka livsmedelsproduktionen i länet.

En ökad medvetenhet om svenska mervärden bland dessa grupper kan ge effekt på konsumtionen av lokala råvaror. En ökad konsumtion och efterfrågan skapar möjligheter för att nå det övergripande målet om en ökad livsmedelsproduktion i länet.

Mål 1

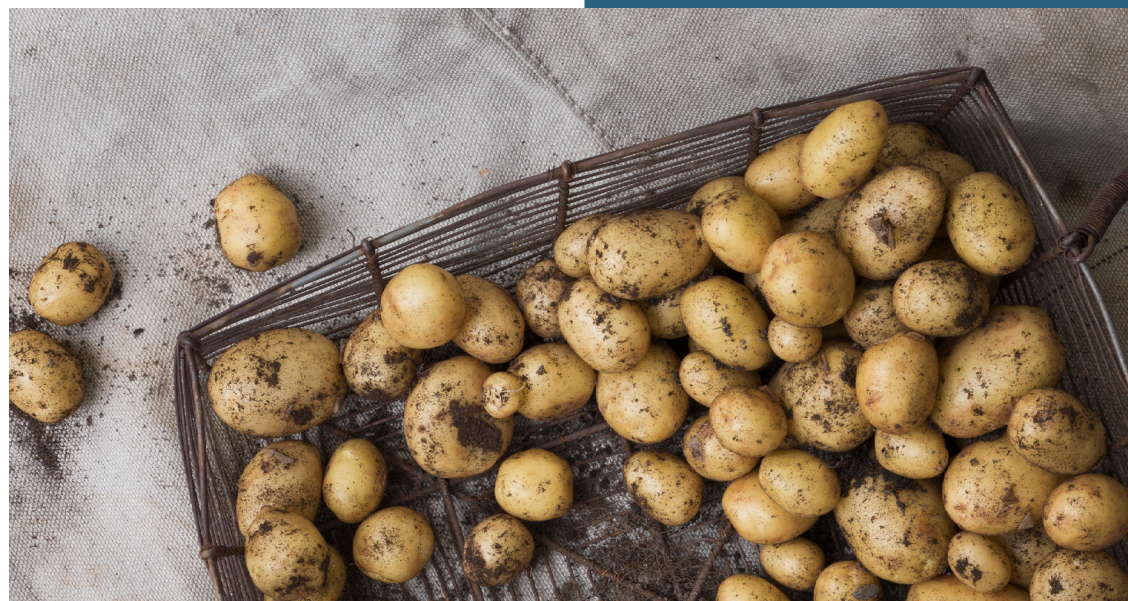
Öka kunskapen om svenska mervärden genom utbildning till handeln, besöksnäringen, restauratörer och konsument.

För att livsmedelsproduktionen i länet ska kunna bibehållas såväl som öka, behöver det finnas konsumtion av och efterfrågan på svenska och lokalproducerade livsmedel. Det är viktigt att produktionen och efterfrågan möter varandra. En förutsättning för att konsumtionen av svenska och lokalproducerade livsmedel ska kunna öka är att handeln, besöksnäringen, restauratören, offentliga organisationer och konsumenten är medvetna om de svenska mervärdena och varför det är viktigt att välja svenska och lokalproducerade livsmedel.

Restauranger och besöksnäringen jobbar med upplevelser och känslor och har därför potential att förmedla svenska mervärden. Handeln är en viktig part som står för utbudet för dagligvarukonsumtionen av livsmedel och kan med marknadsföring göra mycket för att påverka konsumenten.

Åtgärder

- Kunskapen om de svenska mervärdena behöver spridas till handeln, besöksnäringen, restauranger och konsument. Utbildning och informationskampanjer behöver riktas till alla då det skapar förutsättningar för bättre effekt. Utbildningsinsatser behöver komma från flera olika håll beroende på målgrupp.
- Offentlig sektor i länet kan höja kunskapsnivån om livsmedelsproduktion genom att integrera måltidspedagogik och information om livsmedelskedjan inom undervisningen i länets skolor och andra utbildningsinstanser.
- Matsvinn är ett stort problem – särskilda informationsinsatser mot målgrupperna behövs för att minska matsvinnet.

Mål 2

Öka utbudet av svensk- och lokalproducerade livsmedel i handeln, på restauranger och genom grossister.

För att konsumtionen av lokalproducerade livsmedel ska kunna öka måste utbudet finnas och synas i såväl butiker som på restauranger. Grossister är en nyckelaktör i kedjan, som mellanhand förser de både handel och restaurang med varor.

Ett identifierat problem som hindrar ett ökat utbud är att det i Sverige finns många producenter som producerar för små partier av livsmedel, samtidigt som grossisten vill köpa stora partier för att säkra tillgången till sina kunder. Alla lokala lantbrukare kan alltså inte möta upp kraven som ställs från grossistledet. Nya lösningar behöver tillgodose lantbrukets behov av att kunna leverera mindre partier råvaror efter säsong och grossistens behov av rimlig förutsägbarhet och mängd i sina leveranser. Det saknas aktörer som erbjuder samtransportlösningar för att även mindre producenter ska kunna sälja råvaror till handel och grossist. Om handeln kan erbjuda lokalproducerade livsmedel ökar tillgängligheten för fler konsumenter.

Åtgärder

- Försäljnings- och logistiklösningar för småskaliga producenter till grossist och handel behöver identifieras.
- Avtals- eller kontraktsförsäljningar är möjliga lösningar för att öka utbudet av lokalproducerade livsmedel.

Mål 3

Öka informationsflödet i värdekedja från tallrik till produktion.

Att informationsflödet ska öka från tallrik till produktion innebär att efterfrågan behöver styra produktionen, precis som efterfrågan behöver möta den produktion som sker. Kommunikation behöver gå åt båda håll, konsumenten behöver känna till säsongvaror och bli bättre på att göra val baserat på tillgängliga råvaror men produktionen behöver samtidigt se möjligheterna med att producera baserat på efterfrågan. Efterfrågan kommer inte bara direkt från konsument utan även från förädlingsled, restaurang och offentlig sektor. De råvaror som efterfrågas behöver vara eller kunna bli lönsamma att producera.

Åtgärder

- Kunskap om hur efterfrågan på råvaror ser ut i slutet av livsmedelskedjan behöver samlas in och förmedlas till produktionsledet.
- Kunskap om hur utbud av råvaror ser ut ur ett produktionsperspektiv behöver samlas och förmedlas till konsumenter.

Konkurrenskraft

2030 är livsmedelssektorn i Östergötland ett ekonomiskt draglok genom produktion av både volym- och nischprodukter.

Konkurrenskraft är förmågan hos enskilda företag eller näringar att bedriva verksamhet som är långsiktigt lönsam. Två viktiga faktorer som påverkar lönsamheten är produktivitet och förädlingsgrad. Produktivitet definieras som förmågan att producera mer till en lägre kostnad, och förädlingsgrad förmågan att utveckla produktegenskaper som det finns betalningsvilja för på marknaden. Dessa två faktorer påverkar företagets konkurrenskraft i ungefär lika stor grad och är olika viktiga beroende på företagets inriktning.⁴ Företag påverkas även av andra yttre faktorer, bland annat klimatförändringar, skadeangrepp, världsmarknaden samt regler och villkor.

Konkurrenskraften är grunden till en lönsam livsmedelssektor inom hela livsmedelskedjan, från primärproducenter till förädlare, grossister, dagligvaruhandel och restaurangbranschen.

Innovation inom de gröna näringarna och livsmedelskedjan är central för företagets konkurrenskraft och utveckling.

I Östergötland finns goda förutsättningar för livsmedelssektorn. Lånet har ett varierande landskap med stora slätter, mellan- och skogsbygder, kust och insjöar. Förutsättningar finns för såväl storskalig odling av grödor som djurhållning eller vattenbruks- och fiskerinäring. Ett problem är stora viltstammar som påverkar odling och djurhållning negativt i många områden.

Det övergripande målet inom fokusområdet innebär att livsmedelssektorn i Östergötland bidrar starkt till den lokala ekonomin och att livsmedelsproducenterna är viktiga för livsmedelsförsörjningen både lokalt och nationellt.

Mål 4

Samtliga aktörer med koppling till livsmedelssektorn i Östergötland har ett tydligt tillväxtfokus.

För att öka produktionen av livsmedel och den inhemska livsmedelsförsörjningen är det viktigt att livsmedelsproducenter som vill öka sin produktion och växa som företag har rätt förutsättningar för att kunna göra det. Det är även viktigt att livsmedelsproducenter som inte nödvändigtvis vill bli större har goda förutsättningar att finnas kvar och bibehålla sin produktionsnivå och lönsamhet.

Ökad konkurrenskraft bidrar till tillväxt och ökad produktion. Produktionen behöver öka inom både konventionell och ekologisk växtodling och animalieproduktion.

Regler och andra styrmedel påverkar livsmedelskedjans konkurrenskraft. Den administrativa bördan för lantbrukare är utpekad som ett stort problem och hinder för näringens lönsamhet och utveckling.

Åtgärder

- Det är viktigt att arbeta med att förenkla för företag men också verka för att underlätta för nya företag att etablera sig.
- Tjänstepersoner som arbetar inom områden som berör lantbruk ska ha adekvat kunskap om lantbrukets förutsättningar.
- Utveckling kring och satsningar på klimatanpassningsåtgärder och klimatomställning behövs. Vid förändrat klimat kommer förutsättningar att påverka konkurrenskraften och tillväxten för jordbruksföretagen.
- Det behövs ytterligare satsningar på samverkan mellan aktörer regionalt och nationellt gällande innovation och utveckling inom de areella näringarna.
- Åtgärder kopplade till kompetensförsörjning och attraktionskraft som identifierades i konkurrenskraftsutredningen⁵ behöver genomföras.

Mål 5

Livsmedelssektorn är en attraktiv och välkänd näring i Östergötland.

För att stärka och utveckla livsmedelssektorn i länet behöver den vara attraktiv för ny arbetskraft och välkänd som en bransch med möjligheter och potential. Kompetensförsörjningen är ett problem för hela sektorn. Inom lantbruket är även generationsväxling en utmaning. Att fler vill arbeta och starta nya företag inom sektorn är viktigt för att både bibehålla och öka produktionen i länet. Det är flera faktorer som påverkar näringens attraktivitet, såsom lönsamhet och arbetsmiljö.

Det är även viktigt att livsmedelssektorn är välkänd bland konsumenter vars konsumentbeteende kan påverka företagens lönsamhet.

Åtgärder

- Arbeta för att öka kännedomen om utbildningar och karriärmöjligheter inom branschen.
- En viktig del i att göra livsmedelssektorn i Östergötland till en välkänd näring för konsumenter är att arbeta med insatser inom besöksnäring kopplat till livsmedel.

Mål 6

Vreta Kluster är ett kunskapscentrum för affärsutveckling inom de gröna näringarna.

Vreta Kluster är ett innovations- och utvecklingscentrum för de gröna näringarna i Östergötland. Här samlas människor från näringsliv, akademi och offentlig sektor för att bidra till de gröna näringarnas utveckling och tillväxt samt bereda väg för en hållbar samhällsutveckling.

Vreta Kluster utgår från behoven hos företagen i livsmedelskedjan och samlar den inspiration, kunskap, verktyg och det nätverk som krävs för att utveckla en hållbar konkurrenskraft. I erbjudandet till företagen ingår även stöd för teknik- och affärsutveckling. Vreta Kluster arbetar i nära samverkan med andra privata och offentliga aktörer i och utanför Östergötland för att skapa nytta för företagen i livsmedelskedjan.

Åtgärder

- Utveckla och sprida Vreta Klusters arbete med affärsutvecklingsstöd till företag i livsmedelskedjan.
- Utveckla och sprida Vreta Klusters erbjudande om innovations- och teknikutvecklingsstöd till företag i livsmedelskedjan.

Offentlig upphandling

I Östergötland serveras Sveriges bästa offentliga måltider på svenska och lokala råvaror.

Lagen om offentlig upphandling är ramverket för upphandling inom offentlig sektor. Upphandling ska ses som ett verktyg för att uppnå strategiska mål inom miljömässig, social och ekonomisk hållbarhet. Genom upphandling kan offentliga organisationer visa på vikten av svensk och lokal livsmedelsproduktion. En stor mängd livsmedel konsumeras inom offentliga verksamheter. Inom verksamhetsområdena vård, skola och omsorg konsumeras nationellt tre miljoner måltider dagligen.⁶ Ju större del av dessa måltider som består av svenska eller lokalproducerade livsmedel, desto mer skulle det hjälpa till att stärka den svenska livsmedelssektorns konkurrenskraft och bidra till landets självförsörjning.

Mål 7

Region Östergötland och länets kommuner har en antagen och kontinuerligt uppdaterad kost-, måltidspolicy eller motsvarande.

Det är viktigt att Region Östergötland och kommunerna i Östergötland har en kost-, måltidspolicy eller motsvarande, som visar att de har rutiner för vilka livsmedel som ska upphandlas och var de är producerade. Detta gäller inte bara Region Östergötland och länets kommuner, det är viktigt att alla offentliga organisationer i länet har tydliga rutiner för hur upphandlingen kring livsmedel i respektive organisation ser ut och hur det kan påverka utfallet av en upphandling.

Mål 8

Till år 2025 upphandlas över 80 procent svenskproducerade livsmedel, med delmål att över 60 procent svenskproducerade livsmedel upphandlas till år 2020.

Målet är satt för att visa på vikten av att det offentliga upphandlar svenskproducerade livsmedel. Av de livsmedel som Region Östergötland upphandlade 2021 var 65 procent producerade i Sverige. Hos Östergötlands kommuner är siffran minst 60 procent.⁷ Detta visar att Region Östergötland och länets kommuner har uppnått delmålet och är på god väg att uppnå huvudmålet på 80 procent till 2025.

Mål 9

Till år 2025 upphandlas över 50 procent lokalproducerade livsmedel, med delmål att över 30 procent lokalproducerade livsmedel upphandlas till år 2020.

Målet är satt för att påvisa vikten av att det offentliga upphandlar livsmedel som är lokalproducerade. Av de livsmedel som Region Östergötland upphandlade 2021 var 12 procent lokalproducerade. Hos Östergötlands kommuner varierar siffran mellan 10 och 37 procent.⁸ Detta visar att bara några av länets kommuner har uppnått delmålet. Mycket arbete krävs för att målet ska kunna nås till 2025.

Åtgärder

- Samtliga offentliga organisationer ska ha en antagen och kontinuerligt uppdaterad kost-, måltidspolicy eller motsvarande.
- Måltiden behöver värderas som en del av behandlingen inom sjukvård och omsorg, samt implementeras som pedagogisk resurs till förskolans och skolans uppdrag.
- Länets upphandlare behöver lära av varandra och fördjupa sina samarbeten. Olika alternativ för att nå fler och mindre leverantörer och grossister behöver undersökas och implementeras.
- För att öka upphandlingen av lokalproducerade livsmedel behöver upphandlande organisationer öka intresset hos producent och leverantör genom innovativa anbudsunderlag.
- Administrationen för anbudslämnare behöver minskas och förslag på alternativa distributionslösningar behöver tas fram.
- Direktupphandling kan användas för att prova samarbete med nya leverantörer och varugrupper.

Trygghet

*Tryggad produktionskapacitet
och robusta produktionssystem
för minskad sårbarhet.*

Målen i fokusområdet trygghet togs fram mot en bakgrund av en låg inhemsk självförsörjningsgrad. Sveriges livsmedelsproduktion har minskat under lång tid. Svenska marknadsandelar av flera livsmedel är fortsatt låga.⁹ Vi är beroende av importvaror som bland annat energi, foder, mineralgödsel och bränsle för att kunna upprätthålla livsmedelsproduktionen i landet.

När målen i den regionala livsmedelsstrategin togs fram hade Sverige inte längre något civilt försvar. Det fanns dock beslut från regeringen om att en sammanhängande planering för totalförsvaret skulle återupptas och sedan dess görs stora satsningar för att stärka det civila försvaret, där två av målen för civilt försvar är att säkra de viktigaste samhällsfunktionerna och upprätthålla en nödvändig försörjning.¹⁰

Enligt regeringens proposition från 2020 gällande totalförsvaret 2021–2025¹¹ behöver en livsmedelsberedskap byggas upp för att trygga livsmedelsförsörjningen under minst tre månader i händelse av krig eller kris. För att uppnå detta krävs att jordbruks- och livsmedelsföretag är konkurrenskraftiga och resilienta. Hela livsmedelssektorn är beroende av insatsvaror och andra sektors verksamheter och tjänster – dessa måste säkras. Det är även viktigt att öka robustheten inom energiförsörjningen.

Forskning och innovation är avgörande för att den gröna näringen och livsmedelskedjan ska minska beroendet av insatsvaror och klara framtiden utan fossil energi.

Mål 10

*Öka kunskapen om behovet av
försörjningsberedskap.*

Den svenska självförsörjningsgraden ligger på en låg nivå och behöver öka för att vi ska få en mer robust livsmedelskedja i händelse av kris. Vi behöver mer kunskap om hur självförsörjningsgraden och livsmedelsberedskapen ser ut och fungerar i länet, samt hur den kan stärkas. Den nuvarande samhällsstrukturen och den sårbarhet vi lever med gör det viktigt att även på individnivå öka förståelsen för den beredskap som kommuner och statliga myndigheter ansvarar för, och hur man som individ kan förbereda sig för att öka den egna förmågan att klara sig i en krissituation.

Åtgärder

- Länsstyrelsen Östergötland kommer tillsammans med Region Östergötland och länets kommuner samverka kring att utveckla åtgärdsplaner för beredskap, där livsmedelsproducenter och livsmedelskedjans aktörer har en viktig roll.
- För att kunna få en god bild av självförsörjningsgraden och beredskapen i länet krävs kartläggningar och inventeringar.
- Myndigheters förståelse för vikten av beredskap, rutiner och samverkan gällande samhällsstörningar och försörjningsförmåga behöver öka genom utbildningsinsatser.
- Samverka kring informations-satsningar som riktar sig till allmänheten och allas ansvar gällande försörjningsberedskap.
- En hållbar förvaltning av jordbruksmark är av vikt för att trygga framtida livsmedelsförsörjning. Planeringsprocesserna behöver inriktas på att undvika exploatering av åkermark.

Mål 11

Minska användningen av fossil energi i livsmedelskedjan.

Jordbruket, industrin och transporter står för en betydande del av de totala utsläppen av växthusgaser i Sverige. Beroendet av importerad fossil energi i livsmedelskedjan kan orsaka stora problem för tillgången på livsmedel vid en samhällsstörning. Vid större oljebrist finns en väsentlig risk att det uppstår brist på fossila bränslen och drivmedel, vilket påverkar både primärproduktionen och transportsektorn och därmed tillgången på livsmedel.¹²

Det finns därmed behov av minskad användning av fossil energi i livsmedelskedjan ur både beredskaps- och klimatsynpunkt. Ökad inhemsk energiproduktion är också viktig för en fossilfri omställning. Det innebär stora utmaningar vid omställning från fossil energi till förnyelsebara resurser, vilket redan arbetas med inom gröna näringar.

Lantbruksbranschen har tillsammans med Fossilfritt Sverige tagit fram en färdplan för fossilfri konkurrenskraft. Dess mål är att till 2025 uppnå 40 procent, och till 2030 100 procent, fossilfritt för drivmedel, torkning och värme.¹³ Det är dock viktigt att man i omställningen till fossilfri energi även beaktar nya sårbarheter och beroenden som uppstår vid användning av andra energikällor.

Åtgärder

- För att minska energiberoendet inom primärproduktionen behövs tillgång till rådgivning med hållbarhetsinriktning i kombination med produktionshöjande åtgärder.
- Samtliga ersättningar och stöd som kan bidra till minskat beroendet av fossil energi behöver marknadsföras till relevanta målgrupper.
- Den inhemska energiproduktionen behöver främjas för att bygga högre resiliens och minska omvärldsberoendet av energikrävande insatsvaror inom primärproduktionen.
- Innovation och teknikutveckling inom livsmedelskedjan ska främjas.

Mål 12

Öka konsumtionen av antibiotikafria livsmedel.

En hög användning av antibiotika i djuruppfödning i världen innebär en stor risk för resistenta bakterier. Antibiotika i tillväxtökande syfte förbjöds 1986 i Sverige och 2006 inom EU. I Sverige arbetas det för att minska risken för antibiotikaresistens genom förebyggande arbete och åtgärder såsom låg antibiotikaförbrukning, gott djurskydd och god djurhälsa. Antibiotikaanvändningen i Sverige är lägst inom hela EU och tredje lägst i Europa. Den låga användningen bidrar till minskad risk för antibiotikaresistens och därför bör konsumtionen av inhemska livsmedel öka.

Åtgärder

- Genomföra informationsinsatser riktade till allmänheten där vikten av att konsumera svenska livsmedel för minskad antibiotikaresistens är budskapet.
- Kunskap om innebörden av antibiotikaresistens behöver förmedlas.

Uppföljning

När arbetet med den regionala livsmedelsstrategin påbörjades 2015 bildades en styrgrupp. Gruppen har samverkat årligen, men har inte haft en gemensam systematisk uppföljning av målen. Formen för uppföljning har under framtagandet av färdplanen diskuterats mellan Länsstyrelsen Östergötland, Region Östergötland och Vreta Kluster samt tagits upp för diskussion i den nybildade samverkansgruppen Hållbara livsmedelssystem. Denna nya samverkansgrupp ersätter den gamla styrgruppen.

Målen i livsmedelsstrategin är inte konsekvent utformade som mätbara och därför är det svårt att följa upp att dessa nås. För att underlätta uppföljningen har indikatorer tagits fram, som delvis visar måluppfyllelsen och delvis genomförande av åtgärderna. Syftet är att kunna se om åtgärderna har gett någon effekt på måluppfyllelsen över tid. Vissa indikatorer behöver följas upp årligen medan andra kräver att man mäter på längre sikt för att kunna se effekt. Dessa kan komma att behöva revideras över tid.

Ansvar för att ta fram resultat från indikatorerna ligger hos Länsstyrelsen Östergötland tillsammans med Region Östergötland och Vreta kluster. Resultatet kommer presenteras och följas upp av samverkansgruppen Hållbara livsmedelssystem årligen. Eventuella aktörer utanför samverkansgruppen, som är aktuella för uppföljning inom något område, kommer att involveras efter behov.

Referenser

1. Regleringsbrev.
2. Gruppen ansvarade under arbetet med framtagandet av den regionala livsmedelsstrategin för att fastslå mål och prioriteringar, fatta strategiska beslut och överblicka arbetet.
3. Regeringen (2017). Regeringens handlingsplan: En livsmedelsstrategi för Sverige – fler jobb och hållbar tillväxt i hela landet. <https://www.regeringen.se/regeringens-politik/en-livsmedelsstrategi-for-jobb-och-hallbar-tillvaxt-i-hela-landet/>.
4. Burman, Camilla, Johansson, Sara och Davelid, Andreas. Utvärdering och uppföljning av livsmedelsstrategin – årsrapport år 2020. Jordbruksverket, 2020. <https://webbutiken.jordbruksverket.se/sv/artiklar/ra203.html>
5. SOU 2015:15. Konkurrenskraftutredningen. Attraktiv, innovativ och hållbar – strategi för en konkurrenskraftig jordbruks- och trädgårdsnäring.
6. Livsmedelsverket (2023). Den värdefulla måltiden i vården, skolan och omsorgen. <https://www.livsmedelsverket.se/om-oss/publikationer/broschyr/den-vardefulla-maltiden-i-varden-skolan-och-omsorgen>
7. Underlag från Vreta Kluster och Region Östergötland.
8. Underlag från Vreta Kluster och Region Östergötland.
9. Jordbruksverket (2022). På tal om jordbruk och fiske – fördjupning om aktuella frågor. <https://jordbruksverket.se/download/18.1163ed0c1833182d0aa3f27c/1670840144974/Pa-tal-om-jordbruk-och-fiske-september-2022-tga.pdf>
10. Regeringen.se och msb.se.
11. Prop. 2020/21:30. Totalförsvaret 2021-2025.
12. Länsstyrelsen Östergötland, Region Östergötland och krisinformation.se.
13. Fossilfritt Sverige (2020). Färdplan för fossilfri konkurrenskraft: Lantbruksbranschen. <https://fossilfritt.sverige.se/roadmap/lantbruksbranschen/>.

Titel: Från östgötsk jord till våra bord – färdplan för Östergötlands regionala livsmedelsstrategi

Utgiven av: Länsstyrelsen Östergötland, 2023

Författare: Enheten för landsbygd vid Länsstyrelsen Östergötland, Region Östergötland och Vreta Kluster

ISBN: 978-91-89819-06-1

Rapportnummer: 2023:23

Omslagsfoto: Vy från Omberg i riktning mot Rök. Erik Widén, Länsstyrelsen Östergötland

Foto: Länsstyrelsen Östergötland, Scandinav, Vreta Kluster, Per Frankelius och privat

Layout: Clara Jonsson & Madeleine Säll, Länsstyrelsen Östergötland

Illustrationer: Fanny Vickius, Länsstyrelsen Östergötland

Länsstyrelsen Östergötland
ostergotland@lansstyrelsen.se
010-223 50 00
www.lansstyrelsen.se/ostergotland

Region Östergötland
region@regionostergotland.se
010-103 00 00
www.regionostergotland.se

Vreta Kluster
info@vretakluster.se
www.vretakluster.se

Länsstyrelsen
Östergötland

Europeiska jordbruksfonden
för landsbygdsutveckling. Europa
investerar i landsbygdsområden

Region
Östergötland

